

Елка Мирчева

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“
при Българската академия на науките
София, България

СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРОУЧВАНИЯТА В ОБЛАСТТА НА ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК, ЕТИМОЛОГИЯТА И ДИАЛЕКТОЛОГИЯТА

В началото на XIX в., когато романтизмът поражда подчертан интерес към старината и в славянския свят (главно в Русия), от потъналите в забрава обществени библиотеки и манастирски хранилища един след друг започват да се появяват първите древни славянски ръкописи, когато се полагат основите на славянската филология, България е под османско владичество. За българския език, за старата българска култура и книжнина не се знае нищо или почти нищо.

Първите системни трудове върху историята на българския език са дело на чуждестранни учени и се появяват в самия край на XIX в. Това са монографиите на А. Калина *Studyja nad historyjǎ jǎzyka bulgarkiego* и *Обзор звуковых и формальных особенностей болгарского языка* на П. А. Лавров, в който труд руският учен за първи път обнародва среднобългарски ръкописи, както и дамаскински текстове, публикува и диалектни материали. Първият системен труд на български изследовател е излязлата през 1919 г. статия на Б. Цонев *Кои новобългарски говори стоят най-близо до старобългарски в лексикално отношение*.

В продължение на повече от век са натрупани голямо количество научни разработки. Определено може да се твърди, че българските езиковеди имат значимо присъствие в славистичните проучвания.

Материалите, обединени в настоящата книжка на списание *Български език*, събират в едно най-нови научни трудове на изследователи в областта на историята на българския език, на етимологията и диалектологията от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Югозападния университет „Неофит Рилски“. Темите на конкретните разработки обхващат извънредно широко изследователско поле.

Голям интерес представляват неизнасяни досега данни за среднобългарския превод на едно знаково за периода на византийското владичество произведение като гръцката служба за св. Климент Охридски на Теофилакт Български.

На сериозен критичен анализ в методологически и практически план е поставен въпросът за относително слабите постижения в областта на равностойното успоредно лексикографското представяне на византийско-славянското преводни наследство.

През последните години славистиката се обогати с множество проучвания на многобройните паметници на църковноюридическата книжнина. За първи път с оглед на влияния от Стария завет на анализ е подложен най-популярният паметник на обичайното право в Югоизточна Европа – Зеделският закон.

Периодът XVIII–XIX в. е характерен както с продължаващото възпроизвеждане на древни образци, така и с новия прочит на книжното наследство. Особено любопитен материал за наблюдения и заключения предоставят късните новобългарски преработки на преведени в най-ранна старобългарска епоха съчинения, както и апокрифните молитвени текстове против зли болести и сили.

Неразделна част от многоликия книжовен процес през пред-Възраждането е влиянието на църковнославянския език, а обработката на документи от архивни фондове е в състояние да попълни поне отчасти данните за обезбългарени днес области в Беломорието.

Напоследък в историята на българския език навлиза нов изследователски подход. Все повече проучвания разглеждат не просто отделни езикови факти и категории, а се стремят да очертаят цялостната езикова картина на света.

Незатихващ е стремежът на хората да открият логика и вътрешна мотивировка на названията на света, който ни обгражда. До наивните представи на българските възрожденци се нареждат сериозни научни опити за етимологизуване, които атакуват отдавна установени в индоевропеистиката схващания.

От самото начало на езиковедските изследвания до днес е жив интересът към българските диалекти – както интерпретацията на творчеството на класици на българската литература от времето на изграждането на съвременния български книжовен език, така и съвременното състояние на диалектите и мезодиалектните форми, получени в резултат на бягство от тясно диалектно-то и стремежа към приближаване до книжовната говорима реч.

Множеството теми и проблеми, новаторското мислене, критичният полемичен тон, както и конкретните приноси, ще представляват интерес за най-широка читателска аудитория.

✉ Елка Мирчева
elka_mircheva@abv.bg

Публикувано: 10 януари 2016